Ю. С. Дев'ятко
кандидат філологічних наук
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

КОНСТРУЮВАННЯ ТИПІВ ВІДНОШЕНЬ В МЕЖАХ ТЕРМІНОСИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ ЇЇ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО ВІДТВОРЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ СТОМАТОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ)

В рамках укладання термінологічних словників одним з актуальних міжгалузевих завдань є логіко-понятійне моделювання терміносистеми, що вкрай необхідне при конструюванні інформаційних тезаурусів, створенні автоматизованих інформаційних систем тощо [1, с.63].

Способом моделювання знань певної галузі науки можна вважати побудову тезауруса, який виступає способом формалізованого представлення термінології, оскільки досить строго представляє семантичні відношення між термінами [3, с. 7].

Лексикографічний опис терміносистеми певної науки, яка являє собою конструкт із взаємопов'язаних елементів, кожен з яких перебуває в певних відношеннях з іншими компонентами, уможливлюється шляхом побудови

тезауруса, який передбачає розкриття всіх типів відношень між термінами.

Відомо, що значення терміна у вигляді дефініції, яка подається в словнику, не в змозі передати усю множину компонентів змісту поняття, однак така дефініція відображає важливі ознаки наукового поняття, тому є джерелом формування зв'язків аналізованого терміна з іншими термінами досліджуваної терміносистеми [3, с. 8].

На основі розроблюваного автором англійсько-українського тлумачного словника стоматологічних термінів, який налічує 3130 неповторюваних англійських стоматологічних термінів з їх українськими відповідниками в кількості 3420, було проаналізовано мережу семантичних відношень між термінами стоматології в рамках побудови тезаурусної моделі відповідної терміносистеми. Зміст відношень було розширено так, щоб можна було охопити максимально широкий пласт термінів, з якими зв'язаний аналізований термін як реєстровий.

Встановлено, що основними типами відношень в межах стоматологічної терміносистеми в порпонованому тлумачно-перекладному словнику є наступні: гіпонімія (рід-вид), супідрядність на одному рівні – парціація (частина-ціле), синонімія, кореляція, асоціація, локалізація об'єкта, клас тощо (див. табл. 1).

	Тип семантичних відношень	**Лінгвістична експлікація семантичного відношення в словнику**	**Термін А**	**Термін Б**	**Частота реалізації семантичних відношень у словнику***
1	Асоціація (А асоціюється з Б)	*див. також термін….*	*abrasion (абразія)*	*attrition (атриція)*	110
2	Гіперо-гіпонімія (А є родовим поняттям для Б)	*гіпонім:…; гіперонім:…*	*blisters (пухирі)*	*bulla (булльозне ураження)*	14
3	Синонімія (А синонімічний Б)	*див. термін…; синонім:…*	*alveolar crest (альвеоляр-ний гребінь)*	*alveolar ridge (альвеоляр-ний гребінь)*	153
4	Парціація (Частина – ціле: А	*А складається з Б; Б належить А.*	*root canal (кореневий канал)*	*pulp chamber (пульпова*	12

	складається з Б)			*камера)*	
5	Кореляція (антонімічні відношення: А протилежне В)	*антонім:…*	*base, alkali (луг, основа)*	*acid (кислота)*	5
6	Локалізація (А локалізуєтьс я в Б)	*А розташовується в Б*	*root (корінь зуба)*	*alveolar bone (альвеоляр-ний відросток)*	55
7	Клас (Б входить до класу А)	*Б входить до А*	*root abscess (абсцес кореневий)*	*apical abscess (абсцес верхівковий)*	8

Таблиця 1. *Типи семантичних відношень в межах терміносистеми стоматології та їх кількісні характеристики.*

Таким чином, було встановлено 7 семантичних відношень. Як видно з таблиці, для стоматологічної терміносистеми найчастотнішими виявилися непрямі парадигматичні відношення «асоціація» (110), які охоплюють 30,8% зв'язків між термінами (від 357 – загальної кількості семантичних відношень у проаналізованій терміносистемі). Найголовніші прямі парадигматичні семантичні відношення (гіперо-гіпонімічні відношення, синонімія, парціація, кореляція) охоплюють ще більшу частку всіх парадигматичних відношень (51,5%). Варто зауважити, що з точки зору теоретичної семантики, що більше у словнику міститься семантичної інформації, тим стрункішою є описувана терміносистема і тим повнішим є лексикографічний опис термінів.

Отже, встановлення логічних та асоціативних зв'язків між термінами дозволяє сконструювати тезаурус стоматологічної терміносистеми, уможливлює логіко-понятійне моделювання терміносистеми, що вкрай необхідно при укладанні термінологічного словника, а також дозволяє створювати термінологічні банки даних, автоматизовані інформаційні системи, що є досить перспективним та актуальним напрямом в контексті сучасної лінгвістичної парадигми.

Література

1. Герд, А. С. (2005). *Прикладная лингвистика*. Изд-во С.-Петерб. ун-та.
2. Дарчук, Н. (2013). *Комп'ютерне анотування українського тексту:*

результати і перспективи: монографія. Освіта України.

3. Дарчук, Н. (2017). Текстозорієнтована ІПС з літературознавчої термінології. *Людина. Комп'ютер. Комунікація: збірник наукових праць,* с. 7–10.

4. Никитина, С. Е. (1978). *Тезаурус по теоретической и прикладной лингвистике*. Наука.